

(Daily Mail, 6.8.2011)

Колапс банака је разорио Европу, изазвавши и рат. Данас – поновни неуспех веровања у слободно тржиште.

Тачно пре 80 година, међународни капитализам се нашао на ивици пропасти.

Колапс банкарског система у лето 1931. послао је своје ударне таласе широм Европе, обарајући њене владе на колена – а хиљаде људи на улице.

У САД, све забринутији председник и његови критичари из Конгреса водили су огорчену битку око владиних трошкова и повишица пореза.

А у Британији, чија је лабуристичка влада била скрхана економском кризом, нова коалиција под доминацијом конзервативаца је наметнула највећа кресања јавних трошкова у генерацији, смањујући све социјалне бенефиције, а све то у покушају да поврати поверење у државне финансије.

Уз банке које су одбијале да дају позајмице, и милионе људи који су изгубили посао, и сам капитализам је изгледао потпуно дискредитован.

У другим земљама, многи су пришли екстремној десници, што је јако појачало редове нациста и њихових савезника.

Капитализам у кризи: историјско упозорење од пре 80 година

Пише: Доминик Сендбрук
среда, 17 август 2011 14:25

А у Британији, читава генерација интелектуалаца је окренула леђа капитализму, пружајући поверење утопијском идеализму совјетског комунизма и затварајући очи на ужасе Стаљиновог варварског режима.

Током каснијих деценија, овај изузетни историјски тренутак – када се чинило да је капитализам пропао – био је заборављен, и изгледао је као нешто из античке историје.

Али – у лето 2011. године, са еврозоном у хаосу, са британском економијом у стагнацији и са САД обогљеним дуговима, са заустављеном социјалном покретљивошћу и милионима обичних породица које су под таквим притиском да једва дишу, оно од некада се све чини застрашујуће познато.

Само током претходна два дана, берзе широм капиталистичког света су у слободном паду. Уз инвеститоре који очигледно губе поверење у Шпанију и Италију – две од највећих европских економија, више се не може искључити друга уништавајућа светска рецесија.

Капитализам у кризи: историјско упозорење од пре 80 година

Пише: Доминик Сендбрук
среда, 17 август 2011 14:25

Мада пад цена берзанских акција још није ни близу оног језивог волстритског слома из 1929. године, гужва од ове недеље је ипак језиво подсећање на потпуну ломност капиталистичког система.

Ако се догоди оно најгоре, ако Шпанија и Италија заиста падну и евро се распадне – онда ће светска економија заиста запасти у тешкоће.

Још пре само 20 година, капиталистички Запад је себи честитао победу у хладном рату. Берлински зид је пао, совјетска империја се распала, а амерички историчари су чак и проглашавали “крај историје”.

Марксизам је био мртав, а капитализам је тријумфовао – или тако су нам, бар, говорили. Систем слободног тржишта није могао бити погрешан, јер издигао је милионе људи на Западу из сиромаштва, снабдео их свакојаким добрима и приликама за напредовање.

Данас је слика савим другачија. Мада се левица никада није опоравила од пада СССР-а, капитализам је ретко када изгледао у очајнијем стању.

Док банкари и даље у своје џепове трпају џиновске бонусе и Европом се шири талас оштре штедње, чак и политичка десница почиње да се пита није ли тај систем неприхватљиво оптерећен у корист богате елите из метропола.

Ето, прошле недеље је, на пример конзервативни народни посланик Даглас Карсвел (Douglas Carswell) приметио: „пречесто се види да то слободно тржиште уопште није слободно за све, него да је то криминална мућка у корист само неколицине.“

Рекао је да модерни конзервативци треба да буду „...исто толико сумњичави у односу на велики бизнис и корпорације, као што смо и ми били у односу на превелику концентрацију моћи у рукама централне владе.“

Капитализам у кризи: историјско упозорење од пре 80 година

Пише: Доминик Сендбрук
среда, 17 август 2011 14:25

Површно гледано, та изјава може звучати шокантно. Па, ипак – ако се мало удубимо није тешко видети зашто је толико људи изгубило веру у слободно тржиште.

Па, најзад, читава премиса капиталистичког система је да ће се вредан и напоран рад на слободном тржишту сам по себи исплатити. За капиталисте најважнија ствар су подједнако приступачне шансе свима. Ако уложиш труд – постаћеш било шта што желиш, без обзира на своје порекло.

И тако, када је Маргарет Тачер, једна од најватренијих присталица капитализма конкурисала за вођство конзервативне партије 1975. године, дефинисала је своје најцењеније вредности као “охрабривање и подстицање многострукости избора, као и могућности индивидуалног избора, пружање поштених подстицаја и награђивање способности и вредног рада, као и веру у широку приступачност индивидуалне приватне својине“

А, када је четири године касније ушетала у Даунинг стрит [седиште премијера], обећала је да ће обезбедити “да се вредан рад исплати“.

Али, не мораш баш бити члан неке левичарске партије, па да ипак увидиш зашто се милиони људи – не само у Британији него и широм света – осећају потпуно превареним.

Када већина нас размишља о резултатима похлепе банкара, онда прича о “поштеним подстицајима и награђивању способности“ звучи као одвратан виц.

Обичне породице широм Европе, без икакве сопствене кривице, плаћају неподношљиву цену због несхватљиве похлепе финансијске елите.

Најновији подаци за прошлу годину показују да су бонуси лондонским банкарима доспели до запањујуће цифре од 14,5 милијарди енглеских фунти – а да је само један од њих – шеф Барклеј банке, Боб Дајамонд у џеп стрпао невероватних 6,5 милиона

енглеских фунти – и то поврх оних 8 милиона колико му износи годишња плата.

Истовремено, банке одбијају да дају позајмице обичним породицама и ситним предузетницима.

Прошлог месеца банке су као депозит примиле три милијарде енглеских фунти више но што су дале позајмица – што у приличној мери пружа објашњење због чега скоро да и нема пораста привређивања.

Лорд Оукшот (Lord Oakeshott), бивши представник за јавност министарства финансија ове коалиције, изјавио је: „Није никакво чудо што се једва види неки економски раст, јер банке стално исисавају милијарде из економског сектора.“

То су, баш као случајно, оне исте банке – као што RBS и HBOS. Њих су битанске пореске платише биле принуђене да спасавају од пропасти до које су доспеле услед сопствене прождрљивости.

Пре три године, влада је потрошила 500 милијарди енглеских фунти да спасе банкарски систем који је био у стању колапса. А сада – док се банкарски међусобно наздрављају најскупљим шампањцем, ми – остали – треба да плаћамо те рачуне.

Али та банкарска похлепа је само симптом једне шире патологије. Огољена истина гласи да милиони обичних породица осећају да им тај систем не пружа шансе за успех.

Чињеницама је немогуће супротставити се. Дете рођено 1971. године има мање шанси за (социјално-економски, прим. прев.) успон од оног рођеног 1951. године.

Поврх свега тога – процеп између богатих и сиромашних је од седамдесетих година бивао све дубљи, а највећи пораст су се догодили баш у 13-годишњем периоду владавине режима нових лабуриста.

Пише: Доминик Сендбрук
среда, 17 август 2011 14:25

Пре пола века, педесетих-шездесетих година, лакша приступачност квалитетним школама, већи број радних места у производњи, као и укидање класних стега, дали су деци радничке класе осећај да имају пристојне шансе за напредовање.

Свако на свој начин, премијери који нису били школовани на елитним, приватним универзитетима, као Харлод Вилсон, Тед Хит, Џим Калаган, Маргарет Тачер и Џон Мејџор, пружали су утисак да свако може да успе – без обзира на своје социјално порекло.

Чак и 1931. године, за време последње велике кризе капитализма, британски премијер је био Ремзи Мек Доналд (Ramsay MacDonald), ванбрачни син неквалификованог радника и сиромашне служавке. У времену када је најједноставније било мислити да моћ припада искључиво богатима, Мек Доналд је био изразити пример социјалне мобилности.

Данас, пак, нико не може, погледавши наше вође да дође до таквог закључка.

Од Камерона, преко Клега и Озборна – гледано по реду: сина милионера, банкара и наследника барона – до Еда Милибанда и Ед Болса (први је син интелектуалца из северног Лондона, а други је професорски син, школован у приватним школама), политика у Британији је постала играчкица у рукама сићушне елите, загледање у себе и потпуно лишене било каквог контакта са обичним породицама.

Посматрајући нашу политичку класу, почињеш да мислиш да је модерни капитализам пун предности за оне који ионако већ уживају богатство и моћ. То је постао затворен систем у који можеш продрети само уз изузетну срећу.

И друге чињенице показују истоветну слику.

Пише: Доминик Сендбрук
среда, 17 август 2011 14:25

Како је прошле године у својој провокативној књизи показао конзервативни министар, Дејвид Вилетс (David Willetts), британска омладина је пуштена да бесциљно плута. Делом и због страховите конкуренције са имигрантима из Источне Европе, радници 20-то годишњаци, данас зарађују много мање него што су њихови родитељи зарађивали у истом узрасту.

А још – уз све више цене некретнина и одбијање банака да дају хипотекарне зајмове, они немају могућности да се “попну ни на најнижу пречагу кућевласничких мердевина”.

Резултат тога је да је стари конзервативни сан о “кућевласничкој демократији” све више резервисан за оне седокосе.

Већина експерата је сагласна да је кућевласништво један од кључних услова за стабилно, просперитетно и вредно друштво – али, упркос томе, још од 1997. године, кућевласништво људи у 20-тим годинама све више и стално опада.

Јесте било некад оно време када је образовање нудило помоћ за успех, али ти дани су избледела успомена. Због неопростивог укидања квалитетних школа (гимназија – прим. прев.), процеп између приватног и државног система образовања се претворио у провалију.

У држави која за себе тврди да цени такмичарство, више је него срамно да само из четири изузетно скупих приватних школа (Eton, Westminster, St Paul’s, St Paul’s Girls) на универзитете Оксфорда и Кембриџа долази онолико исто студената као и из свих 2.000 државних школа, узетих ђутуре.

А у међувремену, владине реформе образовања значе да ће се деца радничке класе суочити – уколико одаберу универзитетске студије, са перспективом да отплаћују по 9.000 фунти стерлинга за сваку годину студија.

Капитализам у кризи: историјско упозорење од пре 80 година

Пише: Доминик Сендбрук
среда, 17 август 2011 14:25

То све се, наравно одиграва у времену када задригли челници (ректори и проректори) универзитета који ионако имају бесплатне куће и неограничене буџете за репрезентацију, имају и просечну годишњу плату која премашује 220.000 фунти стерлинга.

Не би било згорег да Дејвид Камерон на свом летовању у Тоскани (што је ионако далеко од могућности већине британских фамилија), проведе бар једно поподне листајући књигу “Сибил“, свог великог претходника Бенџамина Дизраелија.

У тој књизи, која је први пут објављена 1845. године, највећи конзервативни државник викторијанске ере је упозорио да је тада Британија “постала две нације.....које немају међусобна сазнања о другој, о њеним обичајима, мислима, осећањима.. као да су становници неке друге временске зоне, или чак и неке друге планете. Одрастају уз различито васпитање, хране се различитим намирницама, имају различито понашање, и не држе се истих законитости: то су сиромаси и богаташи.“

Дизраели није био социјалиста. Али, и сам је био аутсајдер, рођен у јеврејској породици, и схватао је да капитализам може једино да се укорени у срцима и душама обичних људи, уколико им пружи и нешто за њих.

У својој основи, капитализам је исто толико морални колико и економски подухват. Ако они који су толико сретни да постану успешни, игноришу врлине дисциплине, умерености и моралну обавезу да воде рачуна о слабијима – капитализам дегенерише у непотизам и себични интерес.

У свом најбољем издању, слободно тржиште је невероватно велика ослободилачка сила. Током педесетих и шездесетих година пружио је милионима људи шансе које њихови родитељи једва да су могли замислити: сретно детињство, добро школовање, добро плаћене послове и удобан пензионерски живот.

Али, када капитализам не успева – као што је то било тридесетих година, онда он омогућава бујање екстремизама.

Капитализам у кризи: историјско упозорење од пре 80 година

Пише: Доминик Сендбрук
среда, 17 август 2011 14:25

Током те несретне деценије, неки су били зачарани лажним обећањима стаљинистичке Русије, а други су били привучени окрваљеним заставама екстремне деснице.

Осамдесет година касније, капитализам је поново залутао. Британија је поново у опасности да постане два народа: милиони су издани од стране лоших школа, искључени са тржишта рада, заборавиле су их банке и напустили их политичари.

Није да модерни капитализам не може искупити своје грехе. Али – он има огромну потребу да поново пронађе своје моралне димензије, које су затрпане у свој оној гужви око заштите привилегија уске елите из метропола.

Наступило је време да наши политичари ударе на милијардере без сталног места боравка, као и време да обезбеде да елите плаћају свој поштени удео у државним порезима.

Ако Дејвид Камерон стварно жели да оживи веру британског народа у капиталистички систем – онда треба да иде и даље. Треба да принуди банке да обичним људима и малим предузећима дају више позајмица и тако поново покрену привредни систем.

Треба да обнови култ таквичења и квалитета у нашим државним школама, дајући деци радничке класе истински осећај да могу да се пењу уз друштвене лествице. Такође треба да приоритет да томе да се остваре реална радна места у реалним фирмама производног сектора који је толико дуго био забатаљен.

Све то повлачи огромне ризике и шансе. Уколико капитализам не узме у загрљај обичног човека, читава једна генерација ће закључити да он онда није ништа више од “смоквиног листа“ за супер-богаташе.

То би ила трагедија. Јер упркос слабостима капитализма – упркос недостацима, неједнакости и хипокризији, који су сви неизбежни састојци било ког људског напора и

Капитализам у кризи: историјско упозорење од пре 80 година

Пише: Доминик Сендбрук
среда, 17 август 2011 14:25

система – он ипак остаје једини начин за промоцију стварних и трајних могућности.

Други системи су испробавани, и пали су у окрвављеним рушевинама. Једино капитализам – та слободна размена робе, умећа, услуга и идеја се показао да одговара људским природним инстинктима.

Данас нам остаје само да се надамо да ће присталице и вође капитализма научити лекције историје.

Јер – ако не успеју, последице тога би могле бити језивије од уобразиље.

Превод са енглеског: **Василије Клефтакис**